

LITERATUUR

E.R. Meijer, *Political animal voices* (proefschrift 2017)

Inleiding

Eén van de voorgangers: Zelf ben ik momenteel bezig met het verder verbreden van superdiversiteit, mede onder invloed van filosofen als Eva Meijer en Henk Manschot. Want waarom zouden ons alleen met mede-*mensen* verbinden? Ik denk dat de huidige ecologische crisis om een copernicaanse wending vraagt die de mens opnieuw uit het centrum van het heelal haalt.

Zie: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/dierfilosoof-eva-meijer-betoogt-dat-we-dieren-een-politieke-stem-moeten-geven~bb88c253/>

Dierfilosoof Eva Meijer betoogt dat we dieren een politieke stem moeten geven

Mensen zien dieren - pardon, ándere dieren - te veel als voorwerpen waar je maar wat mee kunt sullen. Terwijl er alle redenen is om ze te zien als volwaardige politieke gesprekspartners, betoogt dierfilosoof Eva Meijer in een hoogst opmerkelijk proefschrift.

Eva Meijer Beeld Els Zweerink / Gees Voorhees

Opeens vond de dierfilosoof een muis in haar badkamer. Een klein, bibberend muisje. Jong nog, net uit het nest. Alsof de muis de filosoof op de proef wilde stellen. Want ja, dit was wél haar huis. Haar kat Putih zou wel raad weten met zo'n muisje. Hoe moest dat nou?

Eva Meijer (37) moet zelf een beetje lachen om het tafereel dat volgde. Besloot ze het muisje toch maar in een doosje te stoppen, hem bij te voeren met wat pindakaas. En hem los te laten achter de wasmachine, 'want daar wonen ze'. Terwijl Putih morrend moest toekijken, opgesloten in de slaapkamer.

Ingewikkeld gepruts op de vierkante meter in een Amsterdams appartement, ziet ze zelf ook wel in. 'Maar ja, het leven is ook ingewikkeld', zegt ze, gezeten aan haar keukentafel. 'Dat geldt voor relaties tussen mensen. En voor samenleven met niet-menselijke dieren geldt het misschien nog wel meer.'

Het is even wennen aan de wereld die dierfilosoof Eva Meijer doordenkt in haar deze week verschijnende proefschrift en gelijktijdig uitkomende essay *De soldaat was een dolfijn*. Ze verkent daarin hoe we de dieren een politieke stem kunnen geven. Een vraag die aan de orde is, nu blijkt dat dieren veel meer in hun mars hebben dan we altijd dachten, vindt Meijer, zelf veganist en actief in de dierenrechtenbeweging.

Het resultaat is een wonderlijke filosofische ontdekkingsreis, waarin onwillige kamelen een 'verzetsdaad' plegen, het een 'grensconflict' heet als de olifanten het aan de stok krijgen met de boeren, en je zinnen kunt tegenkomen zoals deze: 'We moeten als mensen in gesprek gaan met de ganzen om betere oplossingen te vinden.'

De aankondiging van uw promotie, over 'hoe politieke participatie van andere dieren bevorderd kan worden', gaf op de sociale media lacherige reacties. Snapt u dat?

'Ik kan me dat wel voorstellen, ja. De politieke stem van dieren, dat klinkt als een sprookje, iets uit een fabeltje. Alsof andere dieren gaan meedoen in de mensenpolitiek.'

Maar een Tweede Kamer vol varkens, kippen en okapi's is niet wat u bepleit.

'Het doel van filosofie is om dingen beter te begrijpen, niet om mensen iets voor te schrijven. En filosofie is wat dat betreft een beetje een raar vakgebied. Je zoekt voorbij de vooroordelen, voorbij hoe we dingen gewend zijn: hoe zit de wereld eigenlijk in elkaar, hoe moeten we dingen doen?'

U wilt mensen aan het denken zetten over de omgang met dieren.

'Zeker. Mensen worden op allerlei manieren beschermd, maar dieren staan in dienst van mensen, en dat leidt tot groot lijden. Bovendien gaan er zaken verkeerd: de bio-industrie is volkomen uit de pan gegroeid, dat heeft weer gevolgen voor het klimaat, de planeet. Dat vraagt gewoon om andere oplossingen.'

Waar wringt, filosofisch gezien, precies de schoen in de omgang tussen mens en dier?

'In onze maatschappij maken we een scherp onderscheid tussen subject en object. De mensen, die zien we als subjecten, en de dieren zien we als dingen, objecten. Dat absolute onderscheid tussen subject en object klinkt door in allerlei begrippen, zoals taal en politiek, die we hebben afgebakend met uitsluiting van de dieren.

'Maar daarin zit ook een dubbelzinnigheid, want we weten al heel lang dat dieren geen dingen zijn. De meeste mensen weten wat het is om met hun huisdier te communiceren. En iedereen leest weleens in de krant over wat chimpansees en orka's allemaal kunnen, en dat zelfs kevers persoonlijkheden hebben. Vandaar mijn project: wat gebeurt er als je de communicatie van dieren gaat beschouwen als taal? En als je de handelingen van dieren gaat zien als politieke daden? Wat zou er gebeuren als we de dieren gaan beschouwen als volwaardige subjecten?'

Laat dat eens bezinken. Politiek gespreksonderwerp zijn dieren nu al: denk aan de eindeloze politieke beraadslagingen over varkensstallen, herten, ganzen, meeuwen en bevers. In haar boek breidt Meijer die lijst uit met een vermakelijke stoet dieren die je 'politiek actief' zou kunnen noemen. De mijnen-opsporende dolfijn Takoma, die deserteerde uit de Amerikaanse marine. De groep orang-oetans in San Diego, die in nauwe samenwerking ontsnapte uit de dierentuin. Bijen die vergaderen over waar ze gaan wonen of wie ze gaan aanvallen. Het dier als politieke deelnemer?

Gesterkt weet ze zich door het voortschrijdend inzicht uit de wetenschap. De afgelopen decennia kwamen biologen tot het inzicht dat het verschil tussen mens en dier veel subtieler is dan men ooit dacht. Ook vogels, bijen en apen hebben complexe communicatie. Octopussen, zeeotters en mieren gebruiken werktuigen; apen, honden en olifanten hebben een ruw moreel besef. De politiek-filosofische consequentie, schetst Meijer, is heftig. Want als vogels grammatica kennen, apen een woordenschat hebben en walvissen elkaar bij de naam noemen - wordt het dan niet eens tijd dat we naar ze luisteren?

Op de Partij voor de Dieren stemmen is niet genoeg?

'Dan heb je nog steeds te maken met mensen die voor andere dieren bepalen hoe er met hen wordt omgegaan. Kern van mijn betoog is dat als ik de ander erken als subject, het democratisch niet in de haak is als ik ga bepalen wat goed is voor die ander. Democratische denkers zijn het erover eens dat het in een democratie niet genoeg is om alleen onderdaan te zijn. Je moet mede kunnen bepalen hoe macht wordt uitgeoefend. Anders ben je overgeleverd aan de willekeur van anderen. Als je dat doortrekt naar dieren, heeft dat best verstrekkende gevolgen.'

'We moeten nadenken hoe ze een stem kunnen krijgen in de zaken die hen betreffen', schrijft u.

'Dieren hebben natuurlijk niet de mogelijkheid om bijvoorbeeld een protestbrief te schrijven of zich verkiesbaar te stellen. Door bepaalde situaties te zien als politieke situatie - een conflict tussen een groep mensen aan de ene kant en een groep dieren aan de andere kant - heb je een nieuwe manier om na te denken over zo'n conflict, anders dan alleen maar in termen van: mensen hebben last van dieren.'

Voorbeeldje. De Waterleidingduinen tussen Noordwijk en Amsterdam. Zoveel herten dat ze je letterlijk de weg versperren. Logisch toch, om er een aantal af te schieten?

'Ja, maar hoe zou je dat bij mensen doen? Er zijn winkelstraten waar het zo vol is dat de mensen je de weg versperren, daar zeg je toch ook niet: we gaan ze afschieten? We schieten vandaag duizend van de drieduizend toeristen af, en zo houden we het een beetje onder controle?'

Ze moet er zelf om lachen. Dan: 'Als je herten ziet als soevereine gemeenschap, dan hoort daarbij dat ze gewoon moeten kunnen bestaan. Die dieren kunnen nergens heen: is het dan niet een oplossing om meer groene gebieden te creëren, zodat ze weg kunnen? En wat voor recht hebben wij over hun gemeenschap? Waarom mogen wij wel veel kinderen krijgen, en zij niet? Die herten zijn daar door de mens uitgezet. Daardoor hebben we ook een soort historische verantwoordelijkheid om voor ze te zorgen.'

'En als het er zoveel zijn dat ze zelfs op het fietspad liggen... nou, dan bel je toch gewoon?'

Alles mooi en aardig, maar u wilt politiek overleg. Met de dieren in gesprek. Hoe ziet u dat voor zich?

'Een mooi voorbeeld is het conflict tussen olifanten en mensen in India. Wat je daar ziet, is dat de mensen, die niet willen dat de olifanten in hun dorpen komen, duidelijk maken waar wat hen betreft de grenzen liggen, door gebruik te maken van geuren en geluiden die de olifanten herkennen, zoals

opnames van tijgergegron. De olifanten reageren daar op. Dus wat je ziet is een soort dialoog door middel van interventies, waarbij de olifanten iets aangeven, en de mensen ook.'

Is dat niet een ingewikkelde manier om te zeggen: als je die olifanten op afstand wilt houden, doe het dan op een manier die de olifanten zelf snappen?

'Zeker. En: besef dat de mens uiteindelijk niet de enige is die de besluiten neemt. Als je het hebt over interactie met dieren, gaat het niet alleen om jouw vraag, maar ook om het antwoord dat dieren daarop hebben. En dat je hun antwoord respecteert.'

Wacht even. We vragen de ganzen van Schiphol: willen jullie even ophoepelen? Zeggen de ganzen: hoepel lekker zelf op.

'Dan kun je dus bijvoorbeeld zeggen: kijk eens, we hebben hier een heel leuk ander landje gemaakt. Misschien zeggen ze: we gaan erheen.'

En als ze het nou vertikken?

'Dan kun je als mens nog steeds zeggen: we verplaatsen het vliegveld.'

U lacht erbij.

'Ja, want hoewel je het eigenlijk wel zou moeten overwegen, weet ik natuurlijk ook wel dat mensen dat niet doen. Een volgende zet zou zijn: we gaan het land waar ze zaten onaantrekkelijk maken voor die ganzen. We zetten het vol zonnepanelen.'

'Wat je nu ziet, is dat Schiphol zelf ook bezig is met slimme technieken die ganzen begrijpen, zoals robotvogels. Mijn punt is: je moet ook de ganzen serieus nemen in deze discussie. Dat is praktisch. En belangrijk, omdat zij ook gewoon hun leven proberen te leven.'

Maar als ik lees in uw proefschrift: 'een gemiste kans, want ganzen hebben talloze manieren om zich uit te drukken', word ik toch een beetje giechelilig.

'Is dat zo?'

Zeg nu zelf: het komt best een beetje vreemd over.

'Ach, wanneer je je in de gans verdiept, ontdek je: het zijn niet alleen gakkende watervogels die gras eten en veel poepen. Konrad Lorenz (Oostenrijks bioloog, 1903-1989, red.) heeft in zijn beroemde studies naar ganzen zeer gedetailleerd in kaart gebracht wat voor roepen ze allemaal hebben, en welke rituelen om met elkaar om te gaan.'

'Als het zou gaan om een groep mensen, zou je zeggen: wat tof, ze hebben een eigen taal waarin ze zich uitdrukken.'

Waar trekt u eigenlijk de grens? Straks moeten we nog in overleg met de muggen en de planten.

'Dierenrechtenfilosofen maken vaak onderscheid tussen wezens die kunnen lijden, en wezens die dat niet kunnen. De filosofen Sue Donaldson en Will Kymlicka hebben dat eens losjes gedefinieerd: als er iemand thuis is. Bij een hond is dat heel makkelijk te herkennen, bij insecten of kleine diertjes ligt dat ingewikkelder.'

'Intuïtief is er voor de meeste mensen denk ik wel verschil tussen een mes steken in een boom en een mes steken in een koe.'

'Hoewel zo'n boom... Ik denk weleens, als ik zie dat iemand iets met een punaise in een boom heeft geprikt: had het even met een touwtje gedaan. Niet persé omdat die boom is geschaad, maar meer uit een soort respect voor het feit dat daar iets ouds en levends staat.'

Uw filosofie is wel erg zoetsappig. Citaat uit uw proefschrift: 'We zijn allemaal nieuwsgierige dieren, samen moeten we tot betere oplossingen kunnen komen.' Ik denk dan: kom op zeg, onze voorouders werden nog opgegeten door roofdieren.

'Zeker, machtsverhoudingen zijn onuitroeibaar. Er is superveel geweld, van mensen naar andere dieren, en ook tussen dieren onderling.

'Maar dat betekent niet dat je maar moet zeggen: het is toch totale anarchie, laten we alle wilde dieren afschieten en neem nog een kiloknaller. De politieke filosofie gaat wat mij betreft ook om het zoeken naar een rechtvaardige omgang met anderen. De andere dieren, in dit geval.'

U gelooft niet in de utopie: allemaal lieve dieren onder elkaar. Het is altijd een beetje schipperen.

'Dat zit ook al verdisconteerd in dat begrip democratie. Democratie is heel moeilijk. Ik geloof zeker niet dat inspraak van dieren tot harmonie leidt, want dieren willen niet allemaal hetzelfde. Het zal ook chaos geven. Daarin ben ik realist.

'Maar ik vind het ook belangrijk om na te denken wat het goede is om te doen in je leven. Hoe je een goede vriend bent voor je vrienden, een goed kind voor je ouders, een goede partner voor je geliefde. En wat mij betreft hoort een goede omgang met de andere dieren daarbij.'

CV EVA MEIJER

Hoorn 1980 Filosoof, schrijver, singer-songwriter, beeldend kunstenaar

2005 Kunstacademie en conservatorium, Den Haag

2007 Albumdebuut: The Things a Girl Should Do

2011 Romandebuut: Het schuwste dier

2012 Master filosofie, Universiteit van Amsterdam, cum laude

2013 Roman: Dagnauwoog

2016 Populair-wetenschappelijk boek: Dierentalen

2016 Roman: Het vogelhuis

2017 Lijstduwer Partij voor de Dieren

2017 Proefschrift: Political Animal Voices, over de politieke stem van het dier

2017 Essay: De soldaat was een dolfijn

Meijer bracht vier albums en enkele EP's uit en exposeerde op diverse plekken met installaties en andere beeldende kunst. Ze woont samen met haar honden Olli en Doris.